
Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології
та соціальних комунікацій
Кафедра журналістики та філології

Ministry of Education of Ukraine
Sumy State University
Faculty of Foreign Philology
and Social Communications
Department of Journalism and Philology

XII

ЖУРНАЛІСТСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СВІТОВІ ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ

ДВАНАДЦЯТА МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ

JOURNALISM EDUCATION IN UKRINE: WORLD-PROFESSIONAL STANDARDS

THE XIIth INTERNATIONAL
SCIENTIFIC CONFERENCE

Суми, 8–9 червня 2016
Sumy, 8–9 June 2016

ПРОБЛЕМА ВИБОРУ У ПОВІСТІ ІВАНА ФРАНКА «ДЛЯ ДОМАШНЬОГО ОГНИЩА»

Ганна Калантаєвська,

к. ф. н., доцент, СумДУ

Анна Літвінчук,

студентка I курсу СумДУ, РК-51

У статті розглядається проблема деградації героїні повісті І. Франка, яка опинилась перед трагічним вибором. Звертається увага на те, як реагує суспільство на моральне падіння жінки і як воно само причетне до її злочину.

Ключові слова: домашнє огнище, кримінальний бізнес, арешт, самогубство.

THE CHOICE IN THE STORY OF IVAN FRANKO «FOR THE HOME HEARTH»

Hanna Kalantaievska,

associate professor, Sumy State University

Anna Litvinchuk,

1st year student, Sumy State University, PK-51

In this article is considered a problem of degradation of main heroine of Franco's novella. Attention is paid to how society responds to the moral decline of women and how it is involved to her crime.

Keywords: hearth, criminal business, arrest, suicide.

«...ми не можемо назвати, мабуть, жодної ділянки людського духу, в якій би не працював Іван Франко і в якій він би не був великий...», [1] – так відгукнувся про творчий доробок Івана Франка Павло Загребельний. Одна з найцікавіших повістей письменника – «Для домашнього огнища», яку було написано у Відні.

Основу твору автор взяв із життя галичан, а базовою частиною повісті став реальний відкритий кримінальний процес. Події твору немов вихоплені із життя галицького міста, байдужого до долі незахищеної слабкої людини.

У повісті зображено щасливе подружжя Ангаровичів. Кожен діалог між ними показує читачеві силу їхнього великого кохання. Анеля, дружина капітана, щоб врятувати свою сім'ю від злиднів, бере участь у кримінальному бізнесі і з тривогою очікує повернення чоловіка зі служби, який, заставши родину забезпеченою та успішною, навіть не підозрює, яка чорна хмара з'явилася над його сім'єю за роки відсутності, бо його самого і дружину чекає ганьба та зневага знайомих, друзів, усього міста.

Автор підіймає у повісті проблему вибору, який мусить зробити героїня: забезпечити добробут родини будь-якою ціною чи жити порядно, але бідно й не дати дітям належної освіти і побутового комфорту. Головна героїня твору дуже стійка та сильна жінка, її принижують і лякають злидні, тому вона намагається зберегти своє сімейне вогнище, вдаючись до брудних справ. «Розкішно розвита брюнетка з блискучими чорними очима, з цвітом молодості і здоров'я на повних рум'яних щоках, на чудово викроєних малинових устах, з маленькою ямочкою на круглому підборідді, що надавала їй вираз жартовливої молодості і невинності, — се, очевидно, пані дому. Ніхто би по ній не пізнав, що їй 28 літ, що вона мати двоїх дітей, котрі ходять уже до початкової школи, — так молодим, свіжим і непочатим видається її лице, вся її еластична, дівоча і чаруюча постать...», [2, с. 4] – так І. Франко описує Анелю. Безгрошів'я, самотність, відмова родичів допомогти в біді, безпомічність штовхають жінку на злочинний шлях. Але чи мають право люди її судити?

У творі розгорнуто життєву колізію з кримінальним відтінком. Поки чоловік бере участь у боях далеко від дому, його дружина тим часом вербує сільських дівчат нібито до себе в покоївки, а насправді постачає для борделів різних країн світу. Все це переслідується законом, але молода жінка ступає на слизький шлях, щоб врятувати свою сім'ю від злиднів.

Зовнішність свого героя автор також подає привабливою, вона свідчить про глибоку порядність капітана, про його чесність і непідкупність: «...се був високий, крепко збудований мужчина літ около сорока, з рідким уже, злегка шпакуватим волоссям, з рудавими вусами і такими ж баками, при шаблі, в зимовім військовім плащі і в мундирі капітана австрійської піхоти. Лице його, неважаючи на признаки великої втоми і тільки що відбутої далекої подорожі, дихало здоров'ям. В сивих очах виднілася доброта і лагідність, хоч бистрі і певні рухи свідчили про військову дисципліну, що ввійшла, так сказати, в кров і нерви», [2, с. 10] – говорить автор про героя. Анеля тримається невимушено і безтурботно, хоча й переживає панічний страх бути викритою, бо якщо про її діяльність дізнається чоловік, він по-перше, втратить офіцерську честь перед колегами, а по-друге, напевне, покине її. У цьому епізоді капітанша постає втіленням материнства та ідеальної дружини. Вона насолоджується кожним моментом, проведеним разом зі своєю родиною. Анеля розуміє, що скоро розкриється її таємниця, але намагається врятувати ситуацію, хоче взяти весь удар на себе. Своему чоловікові вона говорить: «...покинеш військову службу, відберемо кавцію, купимо маєтність і зараз виберемося на село» [2, с. 52].

За цими мріями вчувається прагнення жінки якомога швидше зникнути з поля зору і суспільства, і поліції, щоб якимось перечекати лихо. Але серце капітана неспокоїне, він передчуває біду: «...розуміється, мене дивувало, відки тут у мене така розкіш. Перший поверх, дзеркала, магагоні, медведі на долівці, золотий годинник — і моя скромна пенсія на вдержання двох домів» [2, с. 28].

Недовіра офіцера частково розвіюється після правдоподібних пояснень дружини, але його все ж насторожують підозрілі погляди перехожих та знайомих, ігнорування або вияв неввічливості, холодний тон розмов друзів-офіцерів. Дружина не змогла вберегти чоловіка від страшної правди, вона не змогла керувати ситуацією. Усі намагання Анелі зберегти свою таємницю, захистити чоловіка від страшної правди виявилися марними, бо йому завдають удару його ж колеги-офіцери, виявляючи до нього незрозумілу Ангаровичу зневагу.

«Я підлий, нікчемний, невдячний, нечесний! — лаяв сам себе капітан. — Що ж таке сталося, що змінилося в моїм домі, що він зачинає видаватися мені душною тюрмою? Нічогосінько не змінилося, нічогосінько таке не сталося», [2, с. 65] – з таким настроєм герой вирушає до харчевні. Він хоче знайти там підтримку і дружню розмову, але жоден військовий не підійшов і навіть не привітав героя, всі проігнорували його присутність.

Найскладніша місія падає на плечі найкращого друга капітана Ангаровича – Редкліха. Він змушений розпочати фатальну розмову – розмову, яка зламає життя не одній людині. Товариш намагається заспокоїти Антося, стримати його гнів, але всі його намагання марні. Все ж таки він змушує себе сказати правду про спільниць (Анелю і Юлію) та їхній нечистий бізнес, бажаючи розвіяти хмари брехні та сумнівів, які нависли над капітаном. Приятель має докази і навіть пропонує показати, де міститься гніздо розпусти. Лише за одну мить благородній душі, повній добра і віри в людей, було завдано смертельного удару. Головний герой накидається на Редкліха з кулаками і тільки військові змогли запобігти бійці. У пориві гніву Ангарович викликає свого найкращого друга на дуель, бо не може повірити жодному його слову, жодній фразі, сподіваючись, що все це тільки сон. Але час іде

і прийняті рішення вже не змінити, на карту поставлене його чесне ім'я. Врешті-решт Ангарович складає всі уривки почутих розмов і слів у єдину похмуру картину, і всі мрії Антося на щасливе та спокійне майбутнє враз руйнуються, тому що він починає усвідомлювати провину не тільки дружини, яка опинилася у безвиході, а опосередковано – власну відповідальність. Він розуміє, що рішення слід приймати негайно, але гнів та образа на жінку не дають можливості думати адекватно, емоції переполюють героя.

У той же час Анеля бачить, що всі її плани руйнуються: телеграма від Штернберга (спільника у кримінальній справі), арешт подруги Юлії та всіх учасників злочину, зникнення Антося. Проте жінка не складає рук, свою розраду вона шукає у дітях. Вона з нетерпінням чекає чоловіка, щоб поговорити чесно та відверто, признатися йому в усьому: «Малювала собі в уяві його постать у дверях, його рухи, його голос, як її вітає, цілує, перепрошує, як своїм звичайним способом відпинає гудзик плаща, покидає се заняття і цілує її в руку, потім обтріпує шапку зі снігу, потім знімає плащ, поправляє лампу на столі, потім бігає по покою, оповідаючи щось і живо жестикулюючи, потім знов стає перед нею і тільки тепер пригадає собі, що треба відперезати шаблю. Добрий, любий, простодушний, золотий чоловік! Літа, пробуті в Боснії, труди і невігоди майже зовсім не змінили його» [2, с. 91].

Ангарович не може повірити у злочини Анелі, не розуміє, як його вірна, кохана дружина могла так вчиняти. Що її спонукало робити таку брудну справу? Злість на неї з кожною хвилиною зростала, він був наче в лихоманці: хвилинами хотів вбити Анелю, хвилинами розумів, що кохає її до нестями. Але це були ще не всі удари, які випали на його життя. Зустріч з Гуртером та його розповідь викликали в капітана ще більшу відразу до своєї дружини. Дядько Анелі застерігає: «Але її боюся... Анельці боюся. Пильнуй її, синку! Добра була дівчина, розумна, енергійна, та я, проклятий, я, нещасливий, затроїв її душу! Я вцепив у неї ту пиху, ту погорду супроти нижчих, нужденних, упосліджених... той страх перед недостатком і вбожеством... ту погорду для бідноти... І боюся, синку, щоби та хопта не приглушила в її душі благодатних зерен. Адже ж не відписала мені ані раз, коли я їй признався, що я бідний і пропадаю в нужді. Не потішила мене, не простягла мені руки з підпорою. Се, синку, злий знак, дуже злий! Сим оружжям, яке я їй ввіткнув у руку, побила мене самого. Пильнуй її, бо се дуже небезпечне оружжя!» [2, с. 123]. Як бачимо, Гуртер сам розуміє, що подав їй поганий приклад, а потім сам постраждав від байдужості Анелі.

Коли Ангарович вирушив на службу, його дружина шукала вирішення економічних проблем будь-якими можливими засобами. Спочатку вона намагалася економити, шукала роботи, просила допомоги у знайомих та родичів, але грошей вона так і не здобула. Остання надія була покладена на дядька Анелі, який мав величезні стататки і взагалі не знав, що таке безгрошів'я та бідність. Конфлікт, який виник між головною героїнею та Гуртером, зруйнував їхні стосунки, вони взагалі перестали спілкуватись. Дядько був проти одруження своєї племінниці з Ангаровичем, він поставив її перед вибором: або чоловік – або відносини з сім'єю. Як жінка, котра кохає свого чоловіка, Анеля обирає перший варіант і намагається створити власний сімейний затишок. Заради дітей Анеля, переступаючи через свою гордість, просить допомоги у рідного дядька, але він не звертає уваги на благання жінки. Все це вплинуло на подальше майбутнє героїні.

Найважливішим і психологічно найважчим у повісті є той момент, коли подружній парі потрібно вирішити все наодинці. Це і є найдраматичніша сцена у повісті. Капітан з відразою дивиться на свою кохану, він не може пробачити їй обману. Жодне слово, яке було сказане Анелею, не торкнулось його серця. Він розуміє,

що не зможе жити з такою ганьбою, тому починає серйозно думати про самогубство.

Анеля відчуває, що часу у неї залишилося мало, вона хоче пояснити всю ситуацію чоловікові зі своєї точки зору: «А скажи мені лишень, ти, благородна і незаплямлена душе, кілька разів за своїх кавалерських або некавалерських часів подавав ти практично помічну руку такому ганебному промислові, давав більш або менше щедрий заробіток таким жінкам? А ті твої благородні приятелі, що так люто обурюються на мій ганебний промисл, — чи не для того се чинять, що самі аж надто часто підлягали його покусам, аж надто багато грошей видавали на його піднесення?» [2, с. 145]. Кожне слово дружини ріже серце чоловіка, наче ножем. Вона не відмовляється від своїх слів і від своєї справи. Життя її було дуже важким, вона шукала заробітку, просила допомоги, але ніхто не відгукнувся на її прохання. Тому цей страшний крок вона робила обдумано, знала, на які ризики іде.

Анеля визнає свою провину, розуміє, що порушила норми суспільної моралі, але з іншого боку, саме економічне становище спонукало її зробити такий ганебний крок. Всі, хто так гнівно осуджував та зневажливо ставився до неї, самі користувалися послугами будинку розпусти. Чи мають шановані в суспільстві панове офіцери, нерідко батьки сімейств, моральне право її судити? Чи знають, як довелось жінці виживати на жебрацьку платню, яку прислав чоловік? Головна героїня не може витримати прилюдної ганьби і накладає на себе руки. «Не було ані найменшого сумніву, що Анеля аж до остатньої хвилини заховала повну ясність ума і певність руки. Вистріл був влучний і в одній секунді зробив кінець її стражданям» [2, с. 152].

Під впливом скрутних обставин в особистому житті та попиту офіцерів міста на послуги повій головна героїня стає на згубний шлях, руйнує свою особистість заради підтримки домашнього вогнища. Засуджуючи її діяльність, ми, проте, можемо її зрозуміти як турботливу матір, хоча це її не виправдовує. На її місці не одна жінка, можливо, зробила б такі помилки, що й головна героїня. Тільки вона сама може реально оцінити свої прорахунки і засудити свої злочини проти молодих дітей, яким зруйнувала життя.

Цінність Франкового погляду на речі – в неоднозначності його персонажів. У повісті «Для домашнього вогнища» злочинець має благопристойний, ангельський вигляд. Зло у творі завуальоване добропорядністю, вишуканими манерами, вмінням незворушно триматись і переконувати інших у власній невинності.

Опинившись у середовищі хижаків, Анеля змушена прийняти жорстокі закони виживання. Тому вона теж стає хижаком, зберігаючи подружню вірність чоловікові і усвідомлюючи аморальність власного бізнесу. Устами головної героїні Іван Франко розвінчує лицемірну шляхту, яка владою грошей штовхнула жінку в суспільне болото. Письменник викриває мерзенність основ, на яких тримається видиме благополуччя і зазначає, що причиною згасання домашнього вогнища як форпосту моралі і родинного щастя, як запоруки майбутнього народу є розбещене життя і суспільне лицемірство.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Довідник цікавих фактів та корисних знань[електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dovidka.biz.ua/vislovi-pro-ivana-franka/>
2. Франко І. Для домашнього огнища / І. Франко// Зібрання творів: У 50 т. – Т. 19. – К. : Наукова думка, 1978. – 156 с.